

YAŞAYAN BELLEK: NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ KAPADOKYA YAŞAYAN MİRAS MÜZESİ

Burcu TAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

NEVÜ Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi, Avanos'un tarihsel konut dokusunu temsil eden seçkin bir yapı içerisinde konumlanmaktadır. Bölgedeki sivil mimari belleğin belirgin örneklerinden biri olan bu konak, 1902 tarihli kitabesinden anlaşıldığı üzere dönemin hekimlerinden Dr. Hacı Nuri Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Taş işçiliğinin zarafetini dönemin mimari anlayışıyla buluşturan üç katlı yapı; kemerli

pencereleri, yüksek tavanları, geniş avlusu ve özenli ahşap unsurlarıyla Kapadokya konut mimarisinin estetik karakterini bütüncül biçimde yansıtmaktadır. Zaman içinde Avanos'un toplumsal belleğinde kök salan konak, yalnızca bir barınma mekânı olmanın ötesine geçmiş; yaşam biçimlerinin, ritüellerin ve estetik duyarlılıkların taşıyıcısı niteliğinde kültürel bir odak noktası hâline gelmiştir.

Tarihsel Arka Plan: Bir Konağın Sessiz Yolculuğu

Konağın hikâyesi, Kapadokya'nın dönüşüm hikâyesiyle paralel seyreder. Osmanlı'nın son döneminde kentte yükselen sosyal hareketlilik ve zanaatkâr üretimi, Avanos'u canlı bir merkez hâline getirmişti. İnşasının üzerinden bir asır geçen bu yapı dönemin aile yapısı, yaşam biçimleri, mimari özellikleri hakkında önemli ipuçları barındırmaktadır. Bu itibarla bu konak ve konağı inşa ettiren Hacı Nuri Bey üzerinden dönemin aydınlarının estetik anlayışlarını, beğeni ve eğilimlerini tespit etmek mümkündür. Konak, sosyal tarih ve sanat tarihi araştırmacıları için bölgedeki önemli araştırma nesnelerinden biridir. Hacı Nuri Bey Konağı'nın önemi, bir konut olmanın ötesine geçerek, dönemin kültürel ve sosyal dönüşümlerinin mekânsal bir yansıması hâline gelmesidir. Konakta yer alan taş süslemelerdeki zarif geometrik desenler, pencere kemerlerindeki kabartma motifler ve iç mekân tavanlarındaki ince işçilik ise 19. yüzyıl sonu Anadolu sivil mimarisinin seçkin örneklerini oluşturur. Bu mimari ayrıntılar, konağın yalnızca bir yaşam alanı değil, aynı zamanda dönemin estetik ve zanaatkârlık geleneğini temsil eden bir kültür nesnesi olduğunu açıkça göstermektedir.

Her yapı gibi bu konak da zamanın sınamalarından geçmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Avanos'ta

kamu binalarına duyulan ihtiyaç, konağın kullanım amacını değiştirmiş ve konak uzun bir dönem boyunca Tekel binası olarak hizmet vermiştir. Bu süreçte konak, hem üretim pratiklerinin hem de toplumsal yaşamın doğal akışı içinde varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Ancak zaman ilerledikçe, bölgedeki sosyokültürel dinamiklerin değişmesi ve yaşam biçimlerinin farklılaşmasıyla birlikte, konağın işlevi de giderek zayıflamaya başlamıştır. Modernleşme sürecinin ivme kazanması ve kentsel dönüşümün etkilerinin belirginleşmesi, yapının eski hareketliliğinden yitirmesine neden olmuştur. Uzun yıllar boyunca atıl kalan konak, adeta geçmişe ait sessiz bir hatıraya dönüşmüş; taş duvarlarında bir dönemin canlı yaşam izleri yavaş yavaş solmaya başlamıştır. Bu dönüşüm, yalnızca fiziksel bir yıpranmayı değil, aynı zamanda mekânın sosyal hafızadaki yerinin de giderek silikleşmesini beraberinde getirmiştir.

Konak, uzun yıllar bakımsız kalmasına karşın Avanos halkının hafızasından hiçbir zaman tamamen silinmemiştir. Taş duvarları arasında çocukluk anılarının yankılandığı, pencerelerinden süzülen ışığın bir zamanlar aile yaşamının sıcaklığını hatırlattığı bu yapı, kent kimliğinin sessiz ama güçlü bir simgesi olarak varlığını sürdürmüştür.

Konağın yeniden ele alınıp restore edilmesi yalnızca fiziksel bir onarım olmaktan öte; toplumsal belleğin canlandırılması anlamına gelmektedir. Restorasyon sırasında taş dokunun özgünlüğünü korumaya yönelik titiz temizlik çalışmaları, ahşap doğramaların geleneksel tekniklerle yenilenmesi ve yapının tarihsel katmanlarını görünür kılan koruma müdahaleleri, Kapadokya'nın mimari mirasına gösterilen özenin somut bir göstergesi hâline gelmiştir.

Bugün yeniden işlevsel hâle getirilen konak, 'yaşayan müze' kimliğiyle sadece geçmiş sergilemekle kalmaz; aynı zamanda halk

kültürünün temsilen yaşatıldığı, uygulamalı biçimde deneyimlendiği ve ziyaretçilerle paylaşıldığı bir Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) mekânı hâline gelmiştir. Bu yönüyle bina, yalnızca bir restorasyon başarısı değil; kültürel aktarıma katkı sağlayan dinamik bir alanın vücut bulmuş hâlidir.

Konağın estetik hafızası, artık yalnızca taşında değil, içinde yankılanan seslerde, anlatılan masallarda, çalınan sazlarda ve üretilen el işlerinde yaşamaktadır. Böylece yapı, 'sessiz bir tanıktan, yaşayan bir belleğe' dönüşmüştür.

Konağın Yapı Elemanları ve Özellikleri

Dr. Hacı Nuri Bey Konağı, Kapadokya'nın 19. yüzyıl konut mimarisinin karakteristik kurgusunu yansıtan bütüncül bir yapıdır. Avlu merkezli plan anlayışı, konut yaşamının sosyal örgütlenişini belirlerken; katlar arasındaki işlevsel ayırım, dönemin aile düzeni ve mekânsal kullanım alışkanlıkları hakkında önemli ipuçları sunar. Yapının cephe kompozisyonu, açıklık oranları ve iç mekân düzeni, taş ustalığının estetik tercihleriyle

birleşerek konağa sade fakat temsil gücü yüksek bir mimari kimlik kazandırır.

Bu yapısal bütünlük, konağın günümüzde müze işlevine uyarlanmasını kolaylaştırmış; mekânların birbiriyle ilişkili akışı, ziyaretçilerin geleneksel bir yaşam düzenini mekânsal olarak deneyimlemesini mümkün kılmıştır.

Dr. Hacı Nuri Bey Konağı, yalnızca bir 'mimari miras' değildir; aynı zamanda Avanos'un belleğini taşıyan bir arşiv, geçmişle bugünü birleştiren bir köprüdür. Onun duvarlarında yalnızca taş değil; insan emeği, yaşam disiplini ve estetik duyuşun izleri vardır. Bu sebeple konak, Kapadokya'nın kültürel sürekliliğini temsil eden somut bir metafora dönüşmüştür: Taşın hafızası, halkın sesine karışmıştır.

Malzeme ve Yapım Tekniği

1) Malzeme ve Yapım Tekniği

- Yapım malzemesi olarak yöresel tuf taşı tercih edilmiştir.
- Tuf taşının kolay oyulabilir yapısı, zengin taş işçiliğine imkân tanımıştır.
- Malzemenin doğal ısı yalıtımı sağlayan yapısı, konutun iklimsel konforunu artırmıştır.
- İç mekânda tavanlar ahşap karkas sistem üzerine oturtulmuştur.
- Cephelerde sade fakat özenli taş işçiliği uygulanmıştır.
- Pencere ve kapı açıklıkları taş söveli ve kemerli bir formdadır.

2) Plan Şeması

- Yapı, Kapadokya konut geleneğinde yaygın olan içe dönük plan tipolojisi ile tasarlanmıştır.
- Konut, geniş bir avlu etrafında şekillenen üç katlı bir kurgudan oluşur.
- Zemin kat, depo, kiler ve hizmet alanlarının yer aldığı işlevsel bir düzendir.

- Üst katlar, yaşam odaları ve misafir kabul mekânlarından oluşur.
- Katlar arasındaki işlevsel ayrım, gündelik gereksinimler ve toplumsal temsiliyet ilkelerine göre yapılandırılmıştır.

3) Mekânsal Kurgu

- Avlu, yapının hem hareket örgütlenmesini hem de gündelik yaşam pratiklerini taşıyan merkezidir.
- Üst kattaki geniş açıklıklar doğal ışığın iç mekâna yayılmasını sağlayacak şekilde planlanmıştır.
- Cephedeki simetri arayışı, konutun düzen ve denge anlayışını vurgular.
- İç mekânda kullanılan ahşap karkas sistem, dayanıklılık ve ısı yalıtımı açısından dönemin mimari teknikleriyle uyumludur.
- Yapının plan ve mekânsal organizasyonu, günümüzde müzenin SOKÜM odaklı işlevlerinin doğal bir akışla yerleştirilmesine olanak vermektedir.

Konaktan Müzeye

Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi, ziyaretçiyi pasif bir izleyici konumunun ötesine taşıyarak halk kültürünün üretim, aktarım ve deneyim süreçlerine dâhil eden bütüncül bir müzecilik anlayışı benimser. Bu yaklaşım doğrultusunda müze, Kapadokya'ya özgü gündelik yaşam pratikleri ile ritüel temelli toplumsal uygulamaları tematik odalar aracılığıyla bir kültürel anlatı bütünlüğü içinde sunar.

Müzenin mekânsal kurgusu, giriş ve üst katlar arasında bilinçli bir işlevsel ayrım üzerine kuruludur. Giriş katında mutfak kültürü, çocuk oyunları ve dokuma gibi gündelik üretim pratiklerine odaklanan alanlar yer alırken; üst katta düğün, doğum, bayram gibi geçiş ritüellerini temsil eden odalar bulunmaktadır. Bu düzenleme, halk kültürünün hem süreklilik gösteren üretim boyutunu hem de toplumsal hafızada yer eden törensel yönlerini dengeli biçimde görünür kılar. Odalar, yalnızca nesnelerin sergilendiği alanlar değil; ziyaretçinin kültürel bir yaşam döngüsünün akışına dâhil olduğu deneyimsel istasyonlar olarak tasarlanmıştır.

Sergileme anlayışı, nesne merkezli statik bir teşhir yerine uygulamalı ve katılımcı deneyimlere dayanır. Avanos'un çömlekçilik geleneği, halı dokumacılığı, ahşap oyma ve bez bebek yapımı gibi yerel zanaat

pratikleri, ustalar eşliğinde gerçekleştirilen uygulamalarla aktarılmakta; böylece zanaat bilgisi geçmişle sınırlı bir miras olmaktan çıkarak yaşayan bir kültürel süreklilik bağlamında deneyimlenmektedir. Sabun yapımı, masal anlatımı, çocuk oyunları ve Ramazan eğlenceleri gibi etkinlikler ise bölgenin toplumsal yaşam ritmini müze mekânına taşımaktadır. Bu yönüyle Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi, UNESCO'nun tanımladığı somut olmayan kültürel miras unsurlarını koruma odaklı bir yaklaşımla değil, kültürel performans ve deneyim yoluyla yaşatmayı amaçlayan dinamik bir model sunar. Müze, halk kültürünü yalnızca temsil eden bir alan değil; üretildiği, paylaşıldığı ve yeniden yorumlandığı bir kültürel etkileşim ortamı olarak konumlanır.

Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi Avlusu

Ramazan Etkinliği

Konak Sohbetleri

Müzenin işleyişini özgün kılan unsurlardan biri de üniversite, eğitim kurumları ve yerel toplum arasında kurulan çok katmanlı iş birliği yapısıdır. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü öğrencileri, anlatıcılık, rehberlik, zanaat öğretimi ve etkinlik tasarımı gibi süreçlerde aktif rol alarak halk bilimi bilgisinin sahadaki karşılığını somut biçimde deneyimler. Millî Eğitim

Bakanlığının Maarif Modeli ile uyumlu yürütülen atölye çalışmaları ise müzenin pedagojik boyutunu güçlendirerek formel eğitim ile toplumsal kültür arasında bir köprü kurar. Yerel halkın gönüllü katılımıyla sürdürülen konak sohbetleri, Ramazan eğlenceleri, çocuk oyunları ve oyuncak yapımı gibi programlar, müzenin toplumsal karşılığını pekiştirir.

Müze Ziyaretçilerine Anlatıcılık ve Rehberlik Eden
NEVÜ Türk Halk Bilimi Bölümü Öğrencilerinden Görsel

Çocuklara Yönelik Atölye Etkinliği

Müze Ziyaretçilerine Anlatıcılık ve Rehberlik Eden
NEVÜ Türk Halk Bilimi Bölümü Öğrencilerinden Görsel

Sabun Etkinliği